

Paper Type: Original Article

Portfolio Optimization Using Data Envelopment Analysis Integration with Multiple Data Sources, with a Machine Learning Approach in the Tehran Stock Exchange

Meysam Kaviani^{1,*} , Masumeh Jafari¹ , Morteza Kaviani² , Kaveh Kaviani¹

¹ Department of Management and Accounting, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran; meysamkaviani@gmail.com; m.jafari8269@gmail.com; kaveh.k79@gmail.com.

² Department of Accounting, Shafaq Non-Profit Higher Education Institute, Tonekabon, Iran; morteza.kaviani41@yahoo.com.

Citation:

Kaviani, M., Jafari, M., Kaviani, M., & Kaviani, K. (2025). Portfolio optimization using data envelopment analysis integration with multiple data sources, with a machine learning approach in the Tehran Stock Exchange. *Financial and banking strategic studies*, 3(1), 41-55.

Received: 24/07/2024

Reviewed: 26/09/2024

Revised: 04/11/2024

Accepted: 03/01/2025

Abstract

Purpose: This study aims to optimize investment portfolios by combining Data Envelopment Analysis (DEA) and machine learning, using multi-source data from the Tehran Stock Exchange. The main goal is to provide an advanced model for stock selection and portfolio optimization, enabling investors to adopt strategies more efficient than traditional methods.

Methodology: First, the DEA model was used to evaluate stock efficiency based on historical returns and asset correlations. Then, using a Support Vector Machine (SVM) and combining multiple sources of data, the trend in stock price movements is predicted. To improve the model's accuracy, random search and network methods were used to optimize the algorithm's hyperparameters. Finally, the resulting data are integrated into a portfolio optimization model, and a proposed investment strategy is formulated.

Findings: Experimental results on the Tehran Stock Exchange data showed that the proposed model can improve investment strategy performance compared to traditional methods. Sharpe and Sortino ratios indicate that the proposed model outperforms the minimum global variance strategy. It was also found that a low-diversity investment strategy can be more efficient than a fully diversified one.

Originality/Value: This study proposes a new approach to stock selection and portfolio optimization by combining DEA and machine learning. The use of multi-source data and advanced machine learning methods improves the accuracy of investor forecasting and decision-making, paving the way for future research in areas such as fuzzy models, meta-heuristic algorithms, and the analysis of relationships among financial indicators.

Keywords: Data envelopment analysis, Portfolio optimization, Machine learning, Multiple data sources.

Corresponding Author: meysamkaviani@gmail.com

10.22105/fbs.2025.511565.1154

Licensee. **Financial and Banking Strategic Studies**. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

بهینه‌سازی پرتفوی با استفاده از ادغام تحلیل پوششی داده‌ها با منابع داده چندگانه با رویکرد یادگیری ماشین در بورس اوراق بهادار تهران

میثم کاویانی^{۱*}، معصومه جعفری^۱، مرتضی کاویانی^۲، کاوه کاویانی^۱

^۱گروه مالی، دانشکده مدیریت و حسابداری، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

^۲گروه حسابداری، موسسه آموزش عالی و غیرانتفاعی شفق، تنکابن، ایران.

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف بهینه‌سازی پرتفوی سرمایه‌گذاری از طریق ترکیب تحلیل پوششی داده‌ها و یادگیری ماشین با استفاده از داده‌های چندمنبعی در بورس اوراق بهادار تهران انجام شده است. هدف اصلی ارایه یک مدل پیشرفته برای انتخاب سهام و بهینه‌سازی پرتفوی به گونه‌ای است که سرمایه‌گذاران بتوانند استراتژی‌های کارآمدتری را نسبت به روش‌های سنتی اتخاذ کنند.

روش‌شناسی پژوهش: در این مطالعه، ابتدا از مدل تحلیل پوششی داده‌ها برای ارزیابی کارایی سهام از نظر بازده تاریخی و همبستگی دارایی استفاده شده است. سپس با استفاده از ماشین بردار پشتیبان و ترکیب داده‌های چندمنبعی، روند حرکت قیمت سهام پیش‌بینی شده است. به منظور بهبود دقت مدل، روش‌های جستجوی تصادفی و شبکه‌ای برای تنظیم بهینه‌های پارامترهای الگوریتم به کار گرفته شده است. در نهایت، داده‌های حاصل در یک مدل بهینه‌سازی پرتفوی ادغام شده و استراتژی سرمایه‌گذاری پیشنهادی تدوین شده است.

یافته‌ها: نتایج تجربی بر روی داده‌های بورس اوراق بهادار تهران نشان داد که مدل پیشنهادی قادر به بهبود عملکرد استراتژی‌های سرمایه‌گذاری در مقایسه با روش‌های سنتی است. نسبت‌های شارپ و سورتینو نشان‌دهنده برتری مدل پیشنهادی نسبت به استراتژی حداقل واریانس سراسری بوده‌اند. همچنین مشخص شد که استفاده از یک استراتژی سرمایه‌گذاری کم‌تنوع می‌تواند کارایی بیشتری نسبت به استراتژی‌های کاملاً متنوع ارایه دهد.

اصالت/ارزش افزوده علمی: این پژوهش با ارایه یک مدل ترکیبی از تحلیل پوششی داده‌ها و یادگیری ماشین، رویکردی نوین برای انتخاب سهام و بهینه‌سازی پرتفوی پیشنهاد می‌دهد. استفاده از داده‌های چندمنبعی و روش‌های پیشرفته یادگیری ماشین، دقت پیش‌بینی و تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران را بهبود بخشیده و زمینه را برای تحقیقات آینده در حوزه‌هایی مانند استفاده از مدل‌های فازی، الگوریتم‌های فرا ابتکاری و تحلیل روابط بین شاخص‌های مالی فراهم می‌کند.

کلیدواژه‌ها: تحلیل پوششی داده‌ها، بهینه‌سازی پرتفوی، یادگیری ماشین، منابع داده چندگانه.

۱- مقدمه

بهینه‌سازی پرتفوی یکی از کانون‌های پژوهشی مهم در زمینه مالی از زمان نظریه کلاسیک پرتفوی میانگین-واریانس ارایه‌شده توسط مارکowitz بوده است [1]. مدل مارکowitz به‌عنوان آغازنظریه مدرن پرتفوی، ابتدا یک راه‌حل کارآمد برای تبادل بین بیشینه‌سازی بازده مورد انتظار و کمینه‌سازی

ریسک ارایه می‌دهد. این مدل‌های کلاسیک پرتفوی معمولاً از میانگین بازده تاریخی سهام به‌عنوان بازده مورد انتظار استفاده می‌کنند که برای سرمایه‌گذاری بلندمدت در بازار سهام مناسب است؛ اما این مدل‌ها ممکن است برای سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت مناسب نباشند. این پژوهش بر چگونگی تخصیص ثروت سرمایه‌گذاران بین دارایی‌های مختلف و توسعه یک استراتژی سرمایه‌گذاری موثر برای سرمایه‌گذاران متمرکز است.

به بیان دقیق، یک مصالح سرمایه‌گذاری کامل شامل دو فرآیند انتخاب دارایی و فرمول‌بندی وزن سرمایه‌گذاری است. اولین فرآیند شامل تجزیه و تحلیل عملکرد جامع دارایی‌های جایگزین (مانند چشم‌انداز صنعت، وضعیت مالی شرکت، عملکرد تاریخی، شرایط بازار و...) سپس شناسایی دارایی‌های سرمایه‌گذاری به‌عنوان زیربنای پرتفوی‌ها است. فرآیند دوم را می‌توان به‌عنوان یک مصالح بهینه‌سازی (به‌عنوان مثال، به حداقل رساندن ریسک پرتفوی برای یک بازده مورد انتظار معین، یا به حداکثر رساندن بازده مورد انتظار برای یک ریسک پرتفوی معین) که هدف آن تأمین سرمایه‌گذاران با وزن سرمایه‌گذاری موثر است، در نظر گرفت.

با این حال، مطالعات موجود در مورد بهینه‌سازی پرتفوی عمدتاً نقش انتخاب دارایی را نادیده می‌گیرند و فقط مصالح انتخاب پرتفوی را به‌عنوان یک مصالح بهینه‌سازی خالص در نظر می‌گیرند. در فرآیند سرمایه‌گذاری واقعی، انتخاب دارایی‌های اساسی به همان اندازه حیاتی است و بازده پرتفوی به‌دست‌آمده از انتخاب دارایی‌های مختلف نیز تفاوت‌های زیادی دارد. از طرفی داده‌های چندمنبعی نیز نقش مهمی در تحلیل ارزش سرمایه‌گذاری سهام دارند. با این حال، اکثر مطالعات انجام‌شده از مدل‌های اقتصادسنجی و رویکردهای داده‌کاوی برای تحلیل ارزش سرمایه‌گذاری سهام استفاده می‌کنند؛ بنابراین، نتایج این مطالعات حساسیت بیشتری نسبت به تعیین پارامترها و انتخاب مدل‌ها دارد. تحلیل پوششی داده‌ها^۱، به‌عنوان یک روش ارزیابی ناپارامتریک، می‌تواند به‌طور موثر از چنین مشکلاتی جلوگیری کند، زیرا شکل تابع تولید آن نیازی به مشخص شدن ندارد. رویکرد DEA به‌عنوان یک روش ارزیابی مبتنی بر داده بر اساس شاخص‌های ورودی و خروجی چندگانه، به‌طور گسترده در ارزیابی عملکرد واحدهای تصمیم‌گیرنده استفاده شده است. بدیهی است که از این روش می‌توان برای ارزیابی ارزش سرمایه‌گذاری سهام استفاده کرد.

همچنین نتایج پیش‌بینی قیمت سهام نیز می‌تواند به‌عنوان یک شاخص مهم برای ساخت یک پرتفوی کارآمد در نظر گرفته شود. با توجه به تعداد بالای سهام‌داران و حجم بالای نقدینگی در بازار سرمایه، آگاهی نسبت به وضعیت آینده سهام به‌منظور دانستن بهترین زمان انجام معامله، چگونگی شناسایی سهام قابل سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه با تعداد زیادی دارایی و چگونگی ایجاد یک پرتفوی موثر برای سرمایه‌گذاران و اطمینان خاطر بیشتر از موضوعات کلیدی هستند که باید به آن‌ها پرداخته شود. با توجه به موارد فوق، هدف اصلی این پژوهش بهینه‌سازی پرتفوی با استفاده از ادغام DEA با منابع داده چندگانه با رویکرد یادگیری ماشین خواهد بود.

به‌منظور دستیابی به هدف تعیین‌شده، در گام نخست، چندین منبع داده نظیر داده‌های تاریخی معاملات و شاخص‌های فنی گردآوری می‌شود تا امکان تجزیه و تحلیل ارزش سرمایه‌گذاری سهام فراهم گردد. در ادامه، از روش DEA به‌منظور طراحی یک چارچوب انتخاب سهام بهره‌گرفته می‌شود که به ارزیابی ارزش سرمایه‌گذاری سهام بر اساس بازده تاریخی و همبستگی میان دارایی‌ها می‌پردازد. همچنین، الگوریتم ماشین بردار پشتیبان^۲ با داده‌های چندمنبعی تلفیق شده و جهت پیش‌بینی حرکت قیمت سهام مورد استفاده قرار می‌گیرد. افزون بر این، طرح پیشنهادی انتخاب سهام و نوسانات پیش‌بینی شده قیمت سهام در مدل بهینه‌سازی پرتفوی ادغام شده و در نهایت، یک استراتژی سرمایه‌گذاری موثر برای سرمایه‌گذاران ارایه می‌شود.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مارکوویتز پیشنهاد کرد که "تخم مرغ‌های خود را در یک سبد قرار ندهید [1]، یعنی سرمایه‌گذاران باید سرمایه‌گذاری‌های خود را تا حد امکان متنوع کنند تا ریسک سرمایه‌گذاری را کاهش دهند. با این حال، در فرآیند سرمایه‌گذاری واقعی، اگر پرتفوی بیش از حد متنوع باشد، سرمایه‌گذاران باید هزینه‌های تراکشی بیشتری را بپردازند و استراتژی سرمایه‌گذاری پیشنهادی نیز لزوماً در عمل بهینه نیست. برای حل این مشکل، کینز و همکاران [2] استدلال کردند که سرمایه‌گذاران باید ثروت خود را در تعداد کمی از سهام با ارزش سرمایه‌گذاری، متمرکز کنند و در نتیجه تنوع پرتفوی‌ها را کاهش

¹ Data Envelopment Analysis (DEA)

² Support Vector Machine (SVM)

دهند. این استراتژی سرمایه‌گذاری به‌عنوان استراتژی کم‌نور نیز نامیده می‌شود. از آن زمان، مصالح عدم تنوع پرتفوی‌ها به‌طور گسترده مانند [7-3] مورد مطالعه قرار گرفته است.

با این حال، مطالعات فوق به چگونگی انتخاب دارایی‌های با ارزش سرمایه‌گذاری نمی‌پردازند؛ بنابراین، چگونگی شناسایی سهام قابل سرمایه‌گذاری در بازار اوراق بهادار با تعداد زیادی دارایی و چگونگی ایجاد یک پرتفوی موثر برای سرمایه‌گذاران نیز، موضوعات کلیدی هستند که در این مقاله باید به آن‌ها پرداخته شود. دلایل انتخاب تحلیل پوششی داده‌ها به‌عنوان الگویی مناسب در اندازه‌گیری کارایی فنی واحدها را می‌توان در توانایی منحصر به فرد این الگو در ارزیابی واقع‌بینانه، ارزیابی هم‌زمان مجموعه عوامل، عدم نیاز به وزن‌های از قبل تعیین شده، جبرانی بودن، ارزیابی با گرایش مرزی و تصویر کردن بهترین وضعیت عملکردی به‌جای وضعیت مطلوب عنوان کرد [8].

علاوه بر مزایای یادشده، این روش قادر است کارایی را برای تعداد زیادی از سهام بورس اوراق بهادار تهران مستقل از واحد اندازه‌گیری متای ورودی و خروجی اندازه‌گیری کند؛ بنابراین، در پژوهش حاضر روش ناپارامتریک تحلیل پوششی داده‌ها استفاده شده است. ادیرایسینگه و ژانگ [9] یک مدل *DEA* تعمیم‌یافته را برای تجزیه و تحلیل اصول بنیادی شرکت‌ها، انتخاب سهام مناسب برای سرمایه‌گذاری و ارایه یک استراتژی سرمایه‌گذاری موثر به سرمایه‌گذاران پیشنهاد کردند. چن [10] از دو مدل *DEA* برای ارزیابی کارایی شرکت‌ها و ایجاد پرتفوی با انتخاب سهام با کارایی بالاتر استفاده کرد. نتایج تجربی نشان داد که پرتفوی‌های مبتنی بر *DEA* می‌توانند بازده مازاد قابل توجهی را به‌دست آورند.

اسکرینجاریک یک مدل پویا *SBM DEA* را برای ارزیابی کارایی نسبی سهام پیشنهاد کرد که در میان آن بازده سه‌ماهه به‌عنوان یک خروجی، انحراف استاندارد به‌عنوان ورودی و ضرایب چولگی به‌عنوان شرایط پیوند در نظر گرفته می‌شود. یافته‌های تجربی نشان می‌دهد که استراتژی سرمایه‌گذاری مبتنی بر *DEA* پویا می‌تواند از عملکرد بازار بهتر عمل کند [11]. هوآنگ و همکاران [12] از *DEA* برای یافتن سهام با ارزش سرمایه‌گذاری استفاده کرد و سپس یک مدل بهینه‌سازی پرتفوی چندهدفه یکپارچه را توسعه داد. گردیجان و اسکرینجاریک [13] یک انتخاب سهام را با استفاده از امتیازهای کارایی *DEA* انجام دادند، همچنین دو استراتژی سرمایه‌گذاری مبتنی بر *DEA*، از جمله نسبت‌های مساوی و استراتژی‌های وزن‌دهی امتیاز، ساختند. نتایج نشان می‌دهد که استراتژی سرمایه‌گذاری مبتنی بر *DEA* می‌تواند از بازده بازار بهتر عمل کند.

شاخص‌های ورودی و خروجی طرح انتخاب سهام مبتنی بر *DEA* در موارد بالا، بیشتر از صورت‌های مالی و داده‌های معاملات سهام شرکت‌های فهرست شده مشتق شده‌اند. دوره انتشار اطلاعات مالی شرکت‌های بورسی نسبتاً طولانی است که دارای تأخیر زمانی آشکار است. با توجه به شیوع روزافزون معاملات با فرکانس بالا، روش‌های انتخاب سهام و وزن‌دهی پرتفوی بر اساس *DEA* فوق به‌طور قابل توجهی پاسخگو نیستند. در واقع، داده‌هایی که سرمایه‌گذاران می‌توانند مستقیماً مشاهده کنند، داده‌های معاملاتی سهام است (به‌عنوان مثال، قیمت افتتاحیه، بالاترین قیمت، پایین‌ترین قیمت، قیمت پایانی و شاخص‌های فنی و ...).

ساختار این مقاله به شرح زیر است: در بخش ۳، یک طرح انتخاب سهام به‌منظور تجزیه و تحلیل ارزش سرمایه‌گذاری سهام ارایه می‌شود. سپس، مدلی برای بهینه‌سازی پرتفوی بر اساس طرح انتخاب سهام و نوسانات قیمت سهام حاصل از الگوریتم ماشین بردار پشتیبان توسعه داده می‌شود. در بخش ۴، سهام تشکیل‌دهنده شاخص بورس اوراق بهادار تهران به‌عنوان گزینه‌های جایگزین برای ارزیابی طرح انتخاب سهام و تدوین استراتژی‌های سرمایه‌گذاری در چارچوب خارج از نمونه در نظر گرفته می‌شوند. در نهایت، نتایج پژوهش در بخش ۵ جمع‌بندی و ارایه می‌گردد.

۳- روش‌شناسی پژوهش

۳-۱- گردآوری منابع داده

در فرآیند انتخاب پرتفوی، روش موثر انتخاب سهام تا حد زیادی تعیین‌کننده موفقیت استراتژی سرمایه‌گذاری خواهد بود. در عمل، سرمایه‌گذاران معمولاً سهام را بر اساس عملکرد تاریخی آن‌ها بررسی می‌کنند. با این حال، برخی از پژوهشگران معتقدند که یک اوراق بهادار که در گذشته خوب عمل می‌کند لزوماً عملکرد خوب آن را در آینده تضمین نمی‌کند. در واقع، همبستگی بین عملکرد گذشته یک دارایی و عملکرد آتی آن به اثربخشی بازارهای مالی بستگی دارد. واضح است که داده‌های تاریخی معاملات سهام نمی‌توانند به‌طور کامل ارزش سرمایه‌گذاری آتی سهام را منعکس کنند.

به این دلایل، برای ارزیابی ارزش سرمایه‌گذاری سهام، داده‌های چندگانه از سهام، از جمله داده‌های معاملاتی تاریخی و شاخص فنی را جمع‌آوری خواهیم کرد.

داده‌های تاریخی معاملات

این مقاله داده‌های معاملات تاریخی روزانه سهام را جمع‌آوری می‌کند. اطلاعات جمع‌آوری شده شامل قیمت افتتاحیه، بالاترین قیمت، پایین‌ترین قیمت، قیمت بسته شدن و حجم معاملات می‌باشد. داده‌های معاملات تاریخی فوق می‌توانند عملکرد تاریخی سهام را منعکس کنند. همچنین می‌توانند راهنمایی استراتژیک متناظری را برای انتخاب سهام سرمایه‌گذاران تا حد معینی ارائه دهند.

شاخص‌های فنی

علاوه بر داده‌های تاریخی معاملات، داده‌های شاخص فنی سهام نیز می‌تواند مرجعی برای انتخاب سهام باشد. با اشاره به کار [14]، [15]، ما شاخص تصادفی^۱، شاخص قدرت نسبی^۲ و میانگین متحرک همگرایی و واگرایی^۳ را به‌عنوان شاخص‌های ارزیابی فنی انتخاب می‌کنیم. از فرمول محاسبه شاخص‌های فنی [16] می‌توانیم ارزش شاخص‌های فنی را بر اساس داده‌های معاملات تاریخی به دست آوریم. فرمول‌های محاسباتی به شرح زیر است:

میانگین متحرک همگرا - واگرا^۴

این شاخص ارتباط بین دو میانگین متحرک نمایی^۵ EMA قیمت‌ها را نشان می‌دهد. این شاخص از تفاوت میانگین متحرک نمایی ۲۶ روزه سهم از میانگین متحرک نمایی ۱۲ روزه قیمت آن برآورد می‌شود. خط سیگنال که همان EMA ۹ روزه است، معیاری است که از مقایسه آن با $MACD$ فرصت‌های خرید و فروش شناسایی می‌گردند. بر این اساس حالت فروش زمانی است که $MACD$ زیر خط سیگنال قرار می‌گیرد. به‌طور مشابه، یک سیگنال خرید زمانی روی می‌دهد که $MACD$ بالای خط سیگنال قرار بگیرد. رابطه آن به شرح معادله (۱) است.

$$MACD = EMA[Stock Prices, 12] - EMA[Stock Prices, 26]. \quad (1)$$

شاخص قدرت نسبی^۶

شاخص RSI مقدار بازده‌های اخیر سهام با زیان‌های اخیر آن را مورد مقایسه قرار می‌دهد و این اطلاعات را به عددی بین ۰ تا ۱۰۰ تبدیل می‌کند. این شاخص را می‌توان از معادله (۲) محاسبه نمود. اگر RSI از ۳۰ بیشتر شود سیگنال فروش و اگر از ۷۰ کمتر شود سیگنال خرید صادر می‌شود.

$$RSI = 100 - \frac{100}{1 + RS} \quad (2)$$

$$RS = \frac{\text{متوسط بازده ها در } n \text{ روزی که قیمت پایانی بیشتر از قیمت پایانی روز قبل بوده است}}{\text{متوسط زیان ها در } n \text{ روزی که قیمت پایانی کمتر از قیمت پایانی روز قبل بوده است}} \quad (3)$$

شاخص تصادفی (KDJ)

معمولاً برای تجزیه و تحلیل روندهای کوتاه‌مدت یا میان‌مدت بازار سهام استفاده می‌شود. از طریق تجزیه و تحلیل شاخص KDJ ، پژوهشگران می‌توانند روند قیمت سهام را پیش‌بینی کنند و از قدرت بازار احتیاط کنند. برای پیش‌بینی حرکت قیمت سهام، شاخص سریع K را در شاخص KDJ انتخاب می‌کنیم. شاخص KDJ (% K) دارای مقداری بین ۰ تا ۱۰۰ است. به‌طورکلی، مقدار بالای ۹۰ بیش از حد

¹ Random Index (KDJ)

² Relative Strength Index (RSI)

³ Moving Average Convergence Divergence (MACD)

⁴ Moving Average Convergence Divergence (MACD)

⁵ Exponential Moving Average (EMA)

⁶ Relative Strength Index (RSI)

خرید و زیر ۱۰ بیش از حد فروخته می‌شود. فرمول محاسبه به شرح معادله (۴) است.

$$\%K = \left[\frac{\text{کمترین قیمت} - \text{قیمت بسته شدن}}{\text{کمترین قیمت} - \text{بالاترین قیمت}} \right] \times 100. \quad (4)$$

۳-۲- طراحی طرح انتخاب سهام

ارزش سرمایه‌گذاری سهام از دو جنبه زیر ارزیابی می‌شود:

۱. عملکرد بازده تاریخی سهام در حال ارزیابی. بسیاری از پژوهشگران بر این باورند که اثر حرکت خاصی در بازار سهام وجود دارد، یعنی سهامی که در گذشته عملکرد خوبی داشته‌اند، در آینده نیز عملکرد خوبی خواهند داشت؛ بنابراین، این مقاله عمدتاً بر تحلیل میانگین و واریانس بازده تاریخی سهام متمرکز است. اگر یک سهم بازده مورد انتظار تاریخی بالاتر و واریانس کمتری داشته باشد، نشان می‌دهد که سهام ممکن است دارای ارزش سرمایه‌گذاری مشخصی باشد.
۲. میزان همبستگی بین سهام در حال ارزیابی. هنگام ساخت یک سبد، سرمایه‌گذاران ترجیح می‌دهند سهامی را با همبستگی کمتر انتخاب کنند تا بتوانند ریسک‌های سرمایه‌گذاری را به‌طور موثرتری پوشش دهند.

در پژوهش حاضر از مدل تابع فاصله جهت‌دار برای ارزیابی ارزش سرمایه‌گذاری سهام استفاده می‌شود. در مدل DDF برای تغییرات ورودی و خروجی جهتی انتخاب می‌شود و واحدها در آن جهت حرکت می‌کنند. ماتریس قیمت‌های تاریخی m سهام در نظر گرفته شده A است که A یک ماتریس $T \times m$ است و T نشان‌دهنده تعداد روزهای معاملاتی است. بر اساس قیمت‌های تاریخی جمع‌آوری شده (توجه داشته باشید که قیمت‌های بسته‌شدن روزانه سهام در این پژوهش استفاده شده است)، بازده ناخالص روزانه سهام را می‌توان به صورت $\Delta p_{t+1,j} = 1 + (p_{t+1,j} - p_{t,j})/p_{t,j}$ بیان کرد که در آن $p_{t+1,j}$ و $p_{t,j}$ به ترتیب نشان‌دهنده قیمت بسته‌شدن سهام j در بازه‌های زمانی t و $t+1$ است $t = 1, 2, \dots, T-1$ و $j = 1, 2, \dots, m$. علاوه بر این، فرض می‌کنیم که r_j و σ_j به ترتیب میانگین و واریانس نمونه بردار بازده تاریخی $\Delta p_j = [\Delta p_{2,j}, \Delta p_{3,j}, \dots, \Delta p_{T,j}]'$ را نشان می‌دهند که در آن $j = 1, 2, \dots, m$ است. ما از فرض بازده به مقیاس متغیر^۱ برای ایجاد امکان پرتفوی (۵) که تحت چارچوب میانگین-واریانس کلاسیک تنظیم شده است، استفاده می‌کنیم.

$$P_1 = \left\{ (r, \sigma) \mid r \leq \sum_{j=1}^m \lambda_j r_j, \sigma \geq \sum_{j=1}^m \lambda_j \sigma_j, \sum_{j=1}^m \lambda_j = 1, \lambda_j \geq 0, j = 1, 2, \dots, m \right\}. \quad (5)$$

مجموعه امکان پرتفوی (۵) از کار مارکوویتز مشتق شده است که می‌تواند به‌عنوان تقریب خطی جزئی آن در مارکوویتز در نظر گرفته شود [17]. ساخت مجموعه امکان (۵) توسط سایر پژوهشگران [18-23] در ارزیابی پرتفوی به رسمیت شناخته شده است. بازده به مقیاس بیانگر پیوند بین تغییرات ورودی‌ها و خروجی‌های یک سیستم می‌باشد. در واقع افزایش متناسب بیشینه همه خروجی‌ها به سبب افزایش متناسب معین همه ورودی‌ها است [24].

هنگامی که فقط به رابطه بین معیارهای میانگین و واریانس نگاه می‌کنیم، فرض VRS ممکن است به دلیل رابطه غیرخطی بین این دو کاربرد بیشتری داشته باشد. تنها زمانی که میانگین و انحراف استاندارد به‌عنوان شاخص‌های ارزیابی استفاده می‌شود، می‌توان فرض بازگشت ثابت به مقیاس^۲ (که معادل خطی بودن است) اتخاذ شود، زیرا میانگین و انحراف استاندارد یک رابطه خطی دارند [25]. علاوه بر این، از نظر تئوری قیمت لذت‌گرا، با توجه به ماهیت غیرخطی عموماً در توابع قیمت ضمنی برای ویژگی‌ها، نیاز به تحمیل VRS به جای CRS است [26].

CRS ممکن است در ارزیابی پرتفوی قابل اجرا نباشد، زیرا اجازه می‌دهد بازدهی بیشتر از هر پرتفوی تولید کند [27]؛ بنابراین، در مقایسه با مدل CRS ، معتقدیم که مدل VRS ممکن است برای تحلیل ارزش سهام در این پژوهش مناسب‌تر باشد. اجازه دهید O پانویس سهام مورد ارزیابی را مشخص کند. در ادامه، از تابع فاصله جهت‌دار کلاسیک برای ارزیابی عملکرد سهام استفاده می‌کنیم که می‌تواند ریسک را کاهش و بازده را افزایش

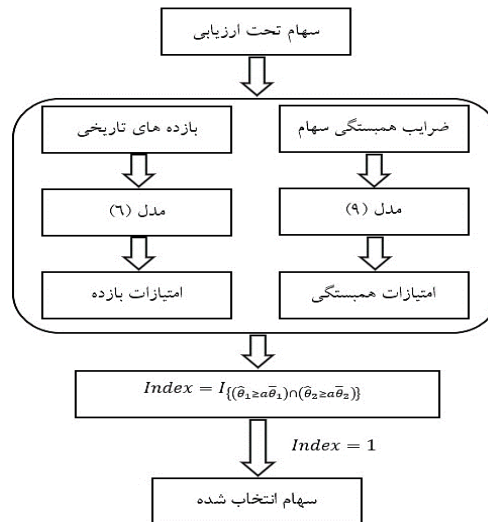
¹ Variable Return to Scale (VRS)

² Constant Return to Scale (CRS)

سپس، می‌توانیم شاخص انتخاب سهام زیر را بسازیم:

$$Index = I_{\{(\bar{\theta}_1 \geq a\bar{\theta}_1) \cap (\bar{\theta}_2 \geq a\bar{\theta}_2)\}} \quad (10)$$

که در آن $I_{\{ \}}$ یک تابع نشان‌گر است و ضریب a یک سطح از پیش تعیین‌شده بین 0 و 1 است. در اینجا a را می‌توان به‌عنوان اولویت انتخاب سهام تصمیم‌گیرندگان در نظر گرفت. بدیهی است که هر چه ارزش a بزرگ‌تر باشد، الزامات تصمیم‌گیرندگان سخت‌گیرانه‌تر است و بنابراین سهام کمتری انتخاب می‌شود. مراحل خاص انتخاب سهام در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱- جریان انتخاب سهام بر اساس DEA با منابع داده چندگانه.

Figure 1- Stock selection flow based on DEA with multiple data sources.

بر اساس فرآیند انتخاب سهام نشان داده شده در شکل ۱، سهام مربوطه را می‌توان به‌عنوان دارایی‌های اساسی برای ساخت پرتوی انتخاب کرد.

۳-۳- پیش‌بینی حرکات آتی قیمت سهام

داده‌های چند منبع فوق‌نه‌تها می‌توانند به‌عنوان مبنایی برای انتخاب سهام، بلکه برای پیش‌بینی روند آتی قیمت سهام نیز مورد استفاده قرار گیرند. فراز و نشیب‌های آتی سهام نیز می‌تواند حمایت تصمیم‌گیری مربوطه را برای سرمایه‌گذاران برای ایجاد یک سبد سرمایه‌گذاری موثر فراهم کند.

ایده الگوریتم طبقه‌بندی SVM را به‌طور خلاصه به‌صورت زیر شرح می‌دهیم:

برای مجموعه آموزشی داده شده $A = \{(\hat{x}_1, \hat{y}_1), (\hat{x}_2, \hat{y}_2), \dots, (\hat{x}_N, \hat{y}_N)\}$ ، مجموعه ویژگی $\hat{x}_i \in R^m$ است و آیتم دسته‌بندی $\hat{y}_i = \{0, 1\}$ را برآورده می‌کند، جایی که $i = 1, 2, \dots, N$ است. در این پژوهش، N نشان‌دهنده طول دوره نمونه (یعنی تعداد روزهای معاملاتی) و \hat{m} نشان‌دهنده مقدار داده‌های آموزشی (یعنی داده‌های معاملات تاریخی و شاخص‌های فنی) در روز معاملاتی i که $i = 1, 2, \dots, N$ ، برای هر سهم در حال ارزیابی است.

تابع نگاشت $\phi(\hat{x})$ و همچنین پارامتر جریمه C را انتخاب کنید و جواب‌های بهینه w^* ، b^* ، ε^* را با توجه به مصالح بهینه‌سازی (۱۱) به‌دست آورید.

$$\begin{aligned} \min_{w, b, \varepsilon} \quad & \frac{1}{2} \|w\|^2 + C \sum_{i=1}^N \varepsilon_i \\ \text{s.t.} \quad & \hat{y}_i (w^T \phi(\hat{x}_i) + b) + \varepsilon_i \geq 1 \\ & \varepsilon_i \geq 0, i = 1, 2, \dots, N. \end{aligned} \quad (11)$$

در اینجا، ε_i عبارت ریسک تجربی است.

تابع کرنل $K(\hat{x}_i, \hat{x}_j) = \phi(\hat{x}_i) \cdot \phi(\hat{x}_j)$ در مدل‌سازی از تابع کرنل پایه شعاعی استفاده می‌شود.

ابر صفحه متمایز شده $(w^*)^T \hat{x} + b^* = 0$ را بر اساس راه‌حل‌های بهینه w^* , b^* , ε^* بسازید تابع تصمیم (۱۲) را به دست آورید:

$$f(\hat{x}) = \text{sgn}((w^*)^T \hat{x} + b^*). \quad (12)$$

توجه داشته باشید که $\text{sgn}(z)$ نشان‌دهنده تابع علامت است، زمانی که $z \geq 0$, $\text{sgn}(z) = 1$ ، در غیر این صورت $\text{sgn}(z) = 0$.

علاوه بر این، شکل دوگان مدل (۱۱) را می‌توان به صورت مدل (۱۳) بیان کرد.

$$\min_a \frac{1}{2} \sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^N \hat{y}_i \hat{y}_j a_i a_j K(\hat{x}_i, \hat{x}_j) - \sum_{i=1}^N a_i. \quad (13)$$

$$s.t. \begin{cases} \sum_{i=1}^N \hat{y}_i a_i = 0, \\ 0 \leq a_i \leq C, i = 1, 2, \dots, N. \end{cases}$$

جواب بهینه مدل بالا به صورت $a^* = (a_1^*, a_2^*, \dots, a_N^*)^T$ ثبت می‌شود، سپس تابع تصمیم نیز می‌تواند به صورت معادله (۱۴) بیان شود:

$$f(\hat{x}) = \text{sgn}(\sum_{i=1}^N \hat{y}_i a_i^* K(\hat{x}_i, \hat{x}) + b^*). \quad (14)$$

۳-۴-ارایه و ارزیابی مدل بهینه‌سازی پیشنهادی

بر اساس طرح انتخاب سهام پیشنهادی، می‌توانیم گروهی از سهام را از سهام در حال ارزیابی غربال کنیم که می‌توان آن‌ها را به عنوان دارایی‌های زیربنایی پرتفوی در نظر گرفت. برای راحتی، فرض می‌کنیم که تعداد سهام انتخاب شده n است و ماتریس بردار میانگین و کوواریانس بازده تاریخی به ترتیب $R_n = (r_1, r_2, \dots, r_n)'$ و Ω_n نامیده می‌شوند. در ادامه، با ادغام طرح انتخاب سهام فوق، نتایج پیش‌بینی قیمت سهام و نظریه پرتفوی، یک استراتژی سرمایه‌گذاری ترکیبی برای سرمایه‌گذاران ارایه خواهیم کرد. در این پژوهش، ما نتایج پیش‌بینی قیمت سهام را با تئوری پرتفوی حداقل واریانس سراسری ترکیب می‌کنیم تا برای سرمایه‌گذاران یک استراتژی سرمایه‌گذاری ترکیبی فراهم کنیم. به طور خاص، مدل بهینه‌سازی پرتفوی پیشنهادی را می‌توان به صورت مدل (۱۵) بیان کرد.

$$\min_x x' \Omega_n x - \phi \times x' f_n,$$

$$s.t. \sum_{i=1}^n z_i = k,$$

$$\sum_{i=1}^n x_i = 1, \quad (15)$$

$$l_i z_i \leq x_i \leq u_i z_i \quad (i = 1, 2, \dots, n),$$

$$z_i \in [0, 1] \quad (i = 1, 2, \dots, n),$$

$$x_i \geq 0 \quad (i = 1, 2, \dots, n).$$

در اینجا، $f_n = (f_n^1, f_n^2, \dots, f_n^n)'$ بردار پیش‌بینی شده قیمت سهام را نشان می‌دهد. علاوه بر این، f_n^i یک متغیر $1-0$ است، که در آن $f_n^i = 1$ نشان می‌دهد که قیمت سهام در آینده کاهش نخواهد یافت و $f_n^i = 0$ نشان می‌دهد که قیمت سهام در آینده کاهش می‌یابد، $i = 1, 2, \dots, n$. ضریب ϕ یک پارامتر از پیش تعیین شده است که می‌تواند به عنوان پارامتر معاوضه بین به حداکثر رساندن شاخص پیش‌بینی قیمت سهام و به حداقل رساندن واریانس بازده پرتفوی در نظر گرفته شود. عدد k تعداد سهام موجود در پرتفوی می‌باشد که بیانگر محدودیت کاردینال است. پارامترهای l_i و u_i به ترتیب کف و سقف هر سهم در پرتفوی می‌باشد.

مدل‌های بهینه‌سازی پرتفوی موجود معمولاً بر اساس بازده دارایی برای ایجاد هدف بهینه‌سازی هستند و سپس از بازده تاریخی دارایی‌های اساسی برای تخمین پارامترهای ورودی موردنیاز برای هدف بهینه‌سازی استفاده می‌کنند. با این حال، در واقع، ویژگی‌های آماری بازده‌های تاریخی دارایی ممکن است در آینده نتوانند آن‌ها را به دست آورند که باعث می‌شود عملکرد استراتژی سرمایه‌گذاری حاصل رضایت‌بخش نباشد به عنوان مثال، [28]

[30]. از جمله محدودیت‌های کاربردی در بهینه‌سازی سبد سرمایه‌گذاری می‌توان به حداقل یا حداکثر کردن میزان سرمایه‌گذاری در یک دارایی اشاره نمود که توسط بیل و فارست به مدل اولیه مارکوویتز اضافه شد [31]. با توجه به تمایل سرمایه‌گذاران به در اختیار داشتن و مدیریت سبدهای سهام که تعداد محدودتری از دارایی‌ها را در خود جای داده باشد، محدودیت دیگری تحت عنوان محدودیت کاردینالیته به مدل اضافه شد. برخلاف مدل‌های موجود، مدل پیشنهادی دارای دو ویژگی زیر است: ۱- دارایی‌های اساسی در مدل (۱۵) با استفاده از روش انتخاب سهام در بخش ۳-۲ انتخاب می‌شوند و ۲- مدل (۱۵) شاخص‌های پیش‌بینی قیمت سهام را دربر می‌گیرد که به یک مبادله بین عملکرد گذشته و آینده پرتفوی می‌رسد و همچنین وابستگی بیش‌ازحد استراتژی سرمایه‌گذاری منتج به عملکرد تاریخی دارایی‌های اساسی را تا حد زیادی تعدیل می‌کند.

برای نشان دادن اعتبار استراتژی سرمایه‌گذاری پیشنهادی، استراتژی حداقل واریانس سراسری کلاسیک را برای مقایسه ارائه می‌کنیم. برای این منظور، ابتدا فرض می‌کنیم که سرمایه‌گذاران شاخص‌های پیش‌بینی قیمت سهام را در نظر نمی‌گیرند و فقط نگران واریانس بازده پرتفوی هستند و سپس می‌توان مدل بهینه‌سازی پرتفوی حداقل واریانس سراسری متناظر را به صورت مدل (۱۶) ساخت.

$$\begin{aligned} \min_x x' \Omega_n x, \\ \text{s. t. } \sum_{i=1}^n z_i = k, \\ \sum_{i=1}^n x_i = 1, \\ l_i z_i \leq x_i \leq u_i z_i, \quad (i = 1, 2, \dots, n), \\ z_i \in [0, 1], \quad (i = 1, 2, \dots, n), \\ x_i \geq 0, \quad (i = 1, 2, \dots, n). \end{aligned} \quad (16)$$

برخی از شاخص‌های ارزیابی کلاسیک (مانند نسبت شارپ و نسبت سورتینو) را برای اندازه‌گیری بازده پرتفوی اعمال می‌کنیم و سپس تفاوت در عملکرد استراتژی‌های سرمایه‌گذاری مختلف را بررسی می‌کنیم. اجازه دهید دنباله بازده پرتفوی به دست آمده از یک استراتژی سرمایه‌گذاری مشخص، یک متغیر تصادفی r_p باشد، سپس نسبت شارپ و نسبت سورتینو مربوط به بازده پرتفوی را می‌توان به ترتیب به صورت معادله‌های (۱۷) و (۱۸) بیان کرد.

$$\theta^{Sharpe} = \frac{\bar{E}(r_p) - r_f}{\sqrt{\text{Var}(r_p)}} \quad (17)$$

$$\theta^{Sortino} = \frac{\bar{E}(r_p) - r_f}{\sqrt{\bar{E}[(r_p - \bar{E}(r_p))^2]}} \quad (18)$$

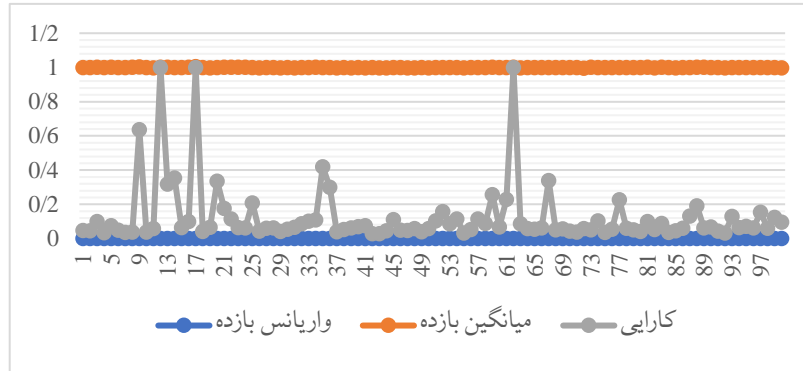
در اینجا $\bar{E}(\cdot)$ و $\text{Var}(\cdot)$ به ترتیب میانگین نمونه و واریانس نمونه را نشان می‌دهند. توجه داشته باشید از آنجایی که افق سرمایه‌گذاری کوتاه است، نرخ بدون ریسک را r_f فرض می‌کنیم.

۴- تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش داده‌های جمع‌آوری شده، متعلق به ۱۰۰ شرکت پذیرفته شده در سازمان بورس و اوراق بهادار تهران از ۲۴ صنعت مختلف است که در حفاصل شهریورماه ۱۴۰۰ تا آبان‌ماه ۱۴۰۱ اخذ و تحلیل شده‌اند. برای انتخاب مجموعه سهام، معیارهای زیر، اعمال شده است:

۱. شرکت قبل از سال ۱۴۰۰ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشد و نام آن تا پایان آبان‌ماه ۱۴۰۱ از فهرست شرکت‌های یادشده حذف نشده باشد.
۲. سال مالی آن‌ها به پایان اسفندماه هر سال منتهی شود.
۳. در دوره مورد بررسی توقف نماد بیش از ۲ ماه نداشته باشند.
۴. اطلاعات آن‌ها کامل و در دسترس باشد.

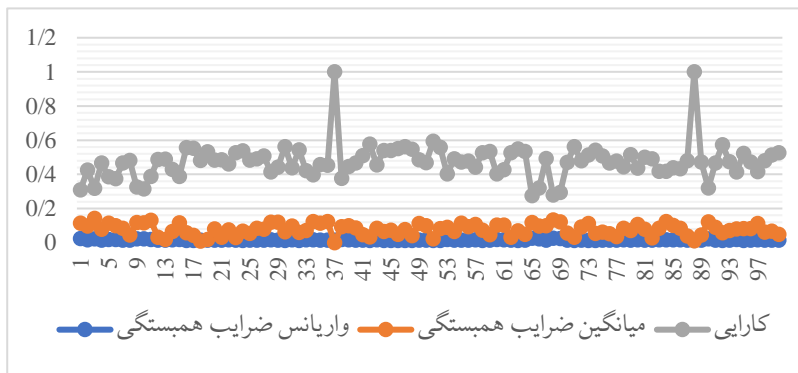
سیستم عامل مربوط برای اجرای نرم افزارها و ویندوز نسخه ۱۱ بوده و محاسبات توسط پردازشگر کامپیوتر قابل حمل ۸ هسته ای با فرکانس ۱/۸ گیگاهرتز و حافظه موقت ۸ گیگابایت صورت گرفته است. در ابتدا کارایی دارایی ها از نظر بازده و همبستگی با استفاده از روش تابع فاصله جهت دار معرفی شده، ارزیابی می شود و دارایی های زیربنایی پرتفوی انتخاب می گردد.

شکل ۲- امتیازات کارایی دارایی ها از نظر میانگین-واریانس بازده.

Figure 2- Asset efficiency scores in terms of mean-variance of returns.

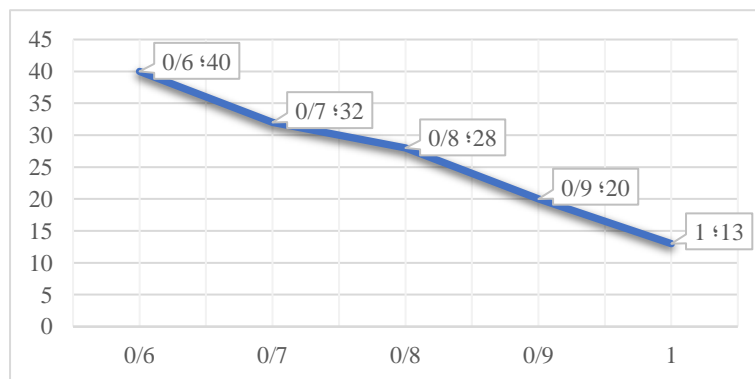
در شکل ۲ امتیازات کارایی از منظر میانگین- واریانس بازده دارایی ها نمایش داده شده است. مطابق شکل سهم های ۱۲، ۱۷ و ۶۲ کارا هستند. به منظور اندازه گیری همبستگی بین داده ها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می شود.

شکل ۳- امتیازات کارایی دارایی ها از نظر همبستگی بازده.

Figure 3- Asset efficiency scores in terms of return correlation.

در شکل ۳ امتیازات کارایی از منظر همبستگی بازده دارایی ها نمایش داده شده است. مطابق شکل سهم های ۳۷ و ۸۸ کارا هستند.

شکل ۴- تعداد سهام انتخابی در سطح اولویت انتخاب سهام a.

Figure 4- Number of selected stocks at stock selection priority level a.

هر چه ارزش a بزرگتر باشد، الزامات تصمیم گیرندگان سخت گیرانه تر است و بنابراین سهام کمتری انتخاب می شود. شکل ۴ تعداد سهام انتخابی در سطوح مختلف اولویت انتخاب سهام را نمایش می دهد. با در نظر گرفتن سطح اولویت انتخاب سهام ۰/۶ دارایی های زیربنایی پرتفوی به شرح جدول ۱ انتخاب می شوند.

جدول ۱- سهام منتخب در سطح اولویت انتخاب سهام $a = 0.6$.

Table 1- Selected stocks at stock selection priority level $a=0.6$.

Name	j	Name	j	Name	j	Name	j
فولاد	74	دالبر	52	شپنا	22	ختوقا	3
کنور	77	دتماد	53	شنفت	25	خگستر	5
غشهد	81	دفارا	54	شستا	32	خزامیا	9
غگل	83	دپارس	57	وغدیر	33	مارون	12
پارسیان	87	درازک	58	ویانک	34	بوعلی	13
دانا	88	دسینا	59	وامید	35	جم	14
قشهد	93	وخاور	61	وصندوق	36	حکشتی	16
سیتا	97	وکار	62	فاما	41	حفارس	17
سرود	99	وپارس	63	واعتبار	45	همراه	20
سدشت	100	وپاسار	67	دابور	51	شبندر	21

در گام بعد از ماشین بردار پشتیبان^۱ ترکیب شده با داده‌های چندمنبعی برای پیش‌بینی حرکات قیمت سهام استفاده می‌کنیم. ابتدا از روش z_score برای نرمال‌سازی مجموعه داده‌های ورودی استفاده می‌کنیم. سپس از SVM برای تنظیم، آموزش و پیش‌بینی داده‌های ورودی استفاده می‌شود. ما از روش $Cross-validation$ با K برابر ۵ برای یادگیری مدل استفاده می‌کنیم. سپس، می‌توانیم هایپر پارامتر^۲ها را با توجه به نتایج مجموعه تست تنظیم کنیم. به طور کلی، زمانی که تابع کرنل پایه شعاعی^۳ انتخاب می‌شود، عملکرد مدل نسبتاً پایدار است؛ بنابراین در این پژوهش ابتدا تابع کرنل RBF انتخاب شده، سپس، با استفاده از جستجوی تصادفی بازه کوچکتري از مقادیر هایپر پارامترها را فراهم می‌کنیم و فضای جستجو را کوچکتر می‌سازیم و در آخر از روش جستجوی شبکه‌ای برای تنظیم هایپر پارامترهای C و γ استفاده می‌شود. محدوده مقدار هایپر پارامتر جریمه C را روی $[1,10]$ قرار می‌دهیم و طول گام را، ۱ تعیین می‌کنیم. محدوده مقدار γ را روی $[0.001,0.1]$ قرار می‌دهیم و طول گام را، 0.001 تعیین می‌کنیم. با تنظیم هایپر پارامترها می‌توان هایپر پارامترهای دارای بالاترین دقت را استخراج کرد. تنظیمات هایپر پارامترهای الگوریتم SVM در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲- هایپر پارامترهای تنظیم شده الگوریتم به ازای تابع کرنل RBF .

Table 2- Tuned hyperparameters of the algorithm for the RBF kernel function.

Gamma	C	j	Gamma	C	j
0.01	1	52	0.02	3	3
0.014	7	53	0.006	1	5
0.008	9	54	0.007	1	9
0.002	8	57	0.039	9	12
0.005	2	58	0.009	5	13
0.019	3	59	0.001	1	14
0.015	1	61	0.005	1	16
0.011	9	62	0.011	1	17
0.008	3	63	0.003	9	20
0.005	1	67	0.031	5	21
0.002	5	74	0.003	3	22
0.002	9	77	0.01	2	25
0.004	3	81	0.016	4	32
0.01	1	83	0.02	1	33
0.008	9	87	0.008	9	34
0.006	7	88	0.001	7	35
0.001	7	93	0.022	7	36
0.019	8	97	0.006	3	41
0.049	8	99	0.001	9	45
0.147	4	100	0.002	8	51

در ادامه، اثرات پیش‌بینی مدل SVM را بر اساس شاخص‌های ارزیابی دقت، صحت، فراخوان، امتیاز FI ارزیابی می‌کنیم. در اینجا، دقت به نسبت نمونه‌های پیش‌بینی شده درست به همه نمونه‌ها اشاره دارد. صحت نشان‌دهنده نسبت نمونه‌های مثبت پیش‌بینی شده صحیح به نمونه‌های مثبت

¹ Support Vector Machine (SVM)

² Hyperparameter optimization

³ Radial Basis Function (RBF)

پیش‌بینی شده است. فراخوان نشان‌دهنده نسبت نمونه‌های مثبت پیش‌بینی شده صحیح به نمونه‌های مثبت واقعی است. امتیاز FI میانگین هارمونیک صحت و فراخوان است. فرمول‌های محاسباتی به شرح زیر است:

$$Accuracy = \frac{TP + TN}{TP + TN + FP + FN'} \quad (19)$$

$$Precision = \frac{TP}{TP + FP'} \quad (20)$$

$$Recall = \frac{TP}{TP + FN'} \quad (21)$$

$$F1_{score} = \frac{2 \times Precision \times Recall}{Precision + Recall} \quad (22)$$

TP نشان‌دهنده مثبت واقعی، FP نشان‌دهنده مثبت کاذب، TN نشان‌دهنده منفی واقعی و FN نشان‌دهنده منفی کاذب است. جزئیات FP ، TP ، FN و TN در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳- معانی TP ، FP ، TN و FN .
Table 3- Meanings of TP, FP, TN and FN.

مقدار واقعی/مقدار پیش‌بینی شده	1	0
	1 TP FN	
	0 FP TN	

چهار شاخص ارزیابی (دقت، صحت، فراخوان و امتیاز FI) بر اساس روش $Cross-validation$ برای ارزیابی عملکرد مدل استفاده می‌شود. عملکرد پیش‌بینی قیمت سهام در جدول ۴ نشان داده شده است. می‌توان دریافت که میانگین دقت، صحت، فراخوان و امتیاز FI مجموعه تست همه سهام به ترتیب ۶۷٪، ۶۹٪، ۵۹٪ و ۶۱٪ است. علاوه بر این، ۳۶ سهام با دقت بیش از ۶۰٪ و ۴۰ سهام با دقت بیش از ۵۰٪ وجود دارد. ۳۸ سهام با صحت بیش از ۶۰٪ و ۴۰ سهام با صحت بیش از ۵۰٪ وجود دارد. ۱۹ سهام با فراخوان بالای ۶۰٪ و ۲۹ سهام با فراخوان بالای ۵۰٪ وجود دارد. ۲۱ سهام با امتیاز FI بالای ۶۰٪ و ۳۳ سهام با امتیاز FI بالای ۵۰٪ وجود دارد.

جدول ۴- ارزیابی عملکرد پیش‌بینی قیمت سهام.
Table 4- Stock price forecast performance evaluation.

Cross-Validation					شاخص‌ها
>0.5	>0.6	متوسط	حداقل	حداکثر	
40	36	0.67	0.55	0.83	Accuracy
40	38	0.69	0.54	0.87	Precision
29	19	0.59	0.37	0.97	Recall
33	21	0.61	0.37	0.89	F1-Score

جدول ۴ نشان می‌دهد که نتایج پیش‌بینی اکثر سهام در محدوده قابل قبولی است و بنابراین می‌توان از این نتایج به‌عنوان مرجعی برای سرمایه‌گذاران به‌منظور انتخاب دارایی‌های اساسی یک پرتفوی استفاده کرد. نتایج پیش‌بینی حرکات قیمت سهام مطابق جدول ۵ است.

جدول ۵- نتایج پیش‌بینی قیمت سهام.
Table 5- Stock price prediction results.

Predict	j	Predict	j	Predict	j	Predict	j
0	74	0	52	0	22	0	3
1	77	1	53	1	25	1	5
1	81	0	54	0	32	0	9
0	83	0	57	1	33	1	12
0	87	0	58	1	34	0	13
1	88	1	59	0	35	0	14
0	93	0	61	1	36	0	16
1	97	1	62	0	41	0	17
1	99	1	63	0	45	1	20
0	100	1	67	1	51	0	21

در آخر، نتایج پیش‌بینی قیمت سهام را با نظریه پرتفوی حداقل واریانس سراسری ترکیب می‌کنیم تا برای سرمایه‌گذاران یک استراتژی سرمایه‌گذاری ترکیبی ۱ فراهم کنیم. برای نشان دادن اعتبار استراتژی سرمایه‌گذاری پیشنهادی، استراتژی سرمایه‌گذاری حداقل واریانس سراسری کلاسیک ۲ را

برای مقایسه ارایه می‌کنیم. افزایش تعداد دارایی‌ها در فرآیند تشکیل سبد سرمایه‌گذاری، در نظر گرفتن محدودیت سرمایه‌گذاری در هر یک از دارایی‌ها و نیز لحاظ نمودن محدودیت کاردینالی موضوع بهینه‌سازی سبد سرمایه‌گذاری را به یک مصالح *NP-Hard* تبدیل می‌نماید. در نتیجه برای حل مدل از الگوریتم ژنتیک استفاده شده است. نتایج حاصل از اجرای استراتژی‌های سرمایه‌گذاری ۱ و ۲ در جدول ۶ آورده شده است.

جدول ۶- پرتفوی بهینه استراتژی‌های سرمایه‌گذاری.
Table 6- Optimal portfolio of investment strategies.

استراتژی سرمایه‌گذاری ۱				
a = 0.9				
77	62	59	36	12
0.142711	0.236434	0.148537	0.172318	0.3
a = 0.6				
81	51	36	20	12
0.1	0.1	0.244196	0.255804	0.3
استراتژی سرمایه‌گذاری ۲				
a = 0.9				
36	22	20	13	12
0.218832	0.1	0.281168	0.1	0.3
a = 0.6				
100	14	13	12	9
0.147969	0.3	0.152031	0.3	0.1

شاخص‌های ارزیابی نسبت شارپ و نسبت سورتینو را برای اندازه‌گیری بازده پرتفوی اعمال می‌کنیم و سپس تفاوت در عملکرد استراتژی‌های سرمایه‌گذاری مختلف را بررسی می‌کنیم. زمانی که کارایی با اولویت انتخاب سهام به ترتیب در ۰/۹ و ۰/۶ ارزیابی شود، نسبت شارپ و نسبت سورتینو بازده پرتفوی در استراتژی‌های ۱ و ۲ در جدول ۷ نشان داده شده است.

جدول ۷- عملکرد استراتژی‌های سرمایه‌گذاری.
Table 7- Performance of investment strategies.

استراتژی سرمایه‌گذاری		
a = 0.6	a = 0.9	
پنل A: نسبت شارپ بازده پرتفوی		
0.373045	0.846691	1
0.243218	0.666201	2
پنل B: نسبت سورتینو بازده پرتفوی		
0.417076	0.946629	1
0.271926	0.744835	2

برای یک ضریب معین a ، استراتژی سرمایه‌گذاری پیشنهادی ۱ نسبت شارپ و سورتینو بالاتری نسبت به استراتژی سرمایه‌گذاری ۲ دارد. برای یک استراتژی سرمایه‌گذاری معین، نسبت شارپ و سورتینو قبل از کاهش با افزایش ضریب انتخاب سهام a تمایل به افزایش دارد. این همچنین نشان می‌دهد که در سرمایه‌گذاری واقعی، دارایی‌های زیربنایی پرتفوی به اندازه بهتر نیست و سرمایه‌گذاران باید تعداد کمی سهام با ارزش سرمایه‌گذاری را از تعداد زیادی دارایی انتخاب کنند. بدیهی است که نتایج فوق همچنین تأیید می‌کند که طرح انتخاب سهام پیشنهادی و مدل بهینه‌سازی پرتفوی بر اساس منابع داده‌های چندگانه می‌تواند عملکرد پرتفوی را بهبود بخشد.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، بهینه‌سازی پرتفوی با استفاده از ادغام *DEA* با منابع داده چندگانه با رویکرد یادگیری ماشین بوده است. به منظور دستیابی به این هدف، ابتدا مدل *DEA* را جهت ارزیابی کارایی سهام تحت بررسی از نظر بازده تاریخی و همبستگی دارایی و انتخاب دارایی‌های زیربنایی پرتفوی طراحی نموده‌ایم. پس از مشخص شدن سهام دارای ارزش سرمایه‌گذاری، از ماشین بردار پشتیبان *SVM* ترکیب شده با داده‌های چند منبعی برای پیش‌بینی حرکات قیمت سهام استفاده شده است. همچنین روش جستجوی تصادفی و شبکه‌ای را برای تنظیم هایپر پارامترهای الگوریتم ارایه شده مدنظر قرار داده‌ایم. سپس حرکات قیمت سهام و طرح انتخاب سهام پیشنهادی را برای ساخت مدل بهینه‌سازی پرتفوی ترکیب کرده و استراتژی سرمایه‌گذاری مربوطه را برای سرمایه‌گذاران ارایه نمودیم.

در مطالعه تجربی، این پژوهش دارایی‌های زیربنایی شاخص بورس اوراق بهادار تهران را به‌عنوان نمونه‌های آزمایشی انتخاب نموده و سپس یک آزمون را در مورد طرح انتخاب سهام پیشنهادی و استراتژی‌های سرمایه‌گذاری انجام داده است. نتایج تجربی نشان‌دهنده این بود که طرح انتخاب سهام پیشنهادی می‌تواند عملکرد استراتژی‌های سرمایه‌گذاری مختلف را بهبود بخشد. علاوه بر آن، نسبت شارپ و سورتینو بازده استراتژی پیشنهادی نیز از استراتژی سرمایه‌گذاری حداقل واریانس سراسری به‌مراتب بهتر است. این نتایج نشان داد که سرمایه‌گذاران باید یک استراتژی سرمایه‌گذاری کم‌تنوع را به‌جای استراتژی سنتی کاملاً متنوع اتخاذ کنند. در پایان و به‌عنوان پیشنهادها جهت پژوهش‌های آتی، گفتنی است که به‌کارگیری روش‌های دیگر همچون استفاده از اوزان فازی و به‌دست آوردن داده‌های فازی در مدل *FUZZY DEA*، بررسی روابط بین شاخص‌ها و مقایسه نتایج حاصل از به‌کارگیری این روش‌ها، استفاده از ماشین بردار پشتیبان با چند خروجی جهت پیش‌بینی و مقایسه نتایج آن با مدل ارایه‌شده و چگونگی یافتن اندازه بهینه موجودی سهام که طی آن می‌توان از سایر نظریه‌های پرتفوی و روش‌های حل از قبیل فرا ابتکاری‌ها استفاده کرد؛ می‌تواند عملکرد استراتژی سرمایه‌گذاری را بهتر نموده و در راستای نزدیکی هر چه بیشتر به شرایط واقعی بازار گام برداشت.

تشکر و قدردانی

نویسندگان از حسن همکاری مشارکت‌کنندگان در این پژوهش تشکر می‌کنند.

منابع مالی

این پژوهش بدون کمک‌هزینه تحقیق انجام شده است.

تعارض با منافع

هیچ‌گونه تعارض منافی در این پژوهش وجود ندارد.

منابع

- [1] Markowitz, H. (1952). Portfolio selection. *JSTOR*, 7(1), 77–91. <https://doi.org/10.2307/2975974>
- [2] Keynes, J. M., Johnson, E. & Moggridge, D. (2012). *The collected writings of John Maynard Keynes*. New York: Cambridge University Press. <https://www.amazon.co.za/Collected-Writings-John-Maynard-Keynes/dp/110761046X>
- [3] Uppal, R., & Wang, T. (2003). Model misspecification and underdiversification. *The journal of finance*, 58(6), 2465–2486. <https://doi.org/10.1046/j.1540-6261.2003.00612.x>
- [4] Boyle, P., Garlappi, L., Uppal, R., & Wang, T. (2012). Keynes meets Markowitz: The trade-off between familiarity and diversification. *Management science*, 58(2), 253–272. <https://doi.org/10.1287/mnsc.1110.1349>
- [5] Liu, H. (2014). Solvency constraint, underdiversification, and idiosyncratic risks. *Journal of financial and quantitative analysis*, 49(2), 409–430. <https://doi.org/10.1017/S0022109014000271>
- [6] Guidolin, M., & Liu, H. (2016). Ambiguity aversion and underdiversification. *Journal of financial and quantitative analysis*, 51(4), 1297–1323. <https://doi.org/10.1017/S0022109016000466>
- [7] Florentsen, B., Nielsson, U., Raahauge, P., & Rangvid, J. (2019). The aggregate cost of equity underdiversification. *Financial review*, 54(4), 833–856. <https://doi.org/10.1111/fire.12212>
- [8] Amiri, M., Darestani Farahani, A., & Mahboob-Ghodsi, M. (2017). *Multi-criteria decision-making*. Kian University Press. (In Persian). <https://B2n.ir/z91916>
- [9] Edirisinghe, N. C. P., & Zhang, X. (2007). Generalized DEA model of fundamental analysis and its application to portfolio optimization. *Journal of banking & finance*, 31(11), 3311–3335. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2007.04.008>
- [10] Chen, H. H. (2008). Stock selection using data envelopment analysis. *Industrial management & data systems*, 108(9), 1255–1268. <https://doi.org/10.1108/02635570810914928>
- [11] Skrinjaric, T. (2014). Investment strategy on the zagreb stock exchange based on dynamic DEA. *The institute of economics*, 16(1), 129–160. https://ideas.repec.org/a/iez/survey/ces-v16_04-2014_skrinjaric.html
- [12] Huang, C. Y., Chiou, C. C., Wu, T. H., & Yang, S. C. (2015). An integrated DEA-MODM methodology for portfolio optimization. *Operational research*, 15, 115–136. <https://doi.org/10.1007/s12351-014-0164-7>
- [13] M Gardijan., & Škrinjaric, T. (2015). Equity portfolio optimization: A DEA based methodology applied to the Zagreb Stock Exchange. *ResearchGate*, 16(2), 405–417. <https://doi.org/10.17535/crorr.2015.0031>
- [14] Weng, B., Ahmed, M. A., & Megahed, F. M. (2017). Stock market one-day ahead movement prediction using disparate data sources. *Expert systems with applications*, 79, 153–163. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2017.02.041>

- [15] Basak, S., Kar, S., Saha, S., Khaidem, L., & Dey, S. R. (2019). Predicting the direction of stock market prices using tree-based classifiers. *The north American journal of economics and finance*, 47, 552–567. <https://doi.org/10.1016/j.najef.2018.06.013>
- [16] Mohammadi, S. (2004). Technical analysis in Tehran stock exchange. *Financial research journal*, 6(1), 97–129. (In Persian). <https://civilica.com/doc/1395623/>
- [17] Kass, G. V. (1980). An exploratory technique for investigating large quantities of categorical data. *Journal of the royal statistical society: Series C (applied statistics)*, 29(2), 119–127. <https://doi.org/10.2307/2986296>
- [18] Branda, M. (2015). Diversification-consistent data envelopment analysis based on directional-distance measures. *Omega*, 52, 65–76. <https://doi.org/10.1016/j.omega.2014.11.004>
- [19] Choi, H. S., & Min, D. (2017). Efficiency of well-diversified portfolios: Evidence from data envelopment analysis. *Omega*, 73, 104–113. <https://doi.org/10.1016/j.omega.2016.12.008>
- [20] Lin, R., & Li, Z. (2020). Directional distance based diversification super-efficiency DEA models for mutual funds. *Omega*, 97, 102096. <https://doi.org/10.1016/j.omega.2019.08.003>
- [21] Xiao, H., Ren, T., & Ren, T. (2020). Estimation of fuzzy portfolio efficiency via an improved DEA approach. *INFOR: information systems and operational research*, 58(3), 478–510. <https://doi.org/10.1080/03155986.2020.1734904>
- [22] Liu, W., Zhou, Z., Liu, D., & Xiao, H. (2015). Estimation of portfolio efficiency via DEA. *Omega*, 52, 107–118. <https://doi.org/10.1016/j.omega.2014.11.006>
- [23] Zhou, Z., Jin, Q., Xiao, H., Wu, Q., & Liu, W. (2018). Estimation of cardinality constrained portfolio efficiency VIA segmented DEA. *Omega*, 76, 28–37. <https://doi.org/10.1016/j.omega.2017.03.006>
- [24] Hosseinzadeh Lotfi, F., Jahanshahloo, G. R., Khodabakhshi, M., Rostamy-Malkhlifeh, M., Moghaddas, Z., & Vaez-Ghasemi, M. (2013). A review of ranking models in data envelopment analysis. *Journal of applied mathematics*, 2013(1), 492421. <https://doi.org/10.1155/2013/492421>
- [25] Zhou, Z., Xiao, H., Jin, Q., & Liu, W. (2018). DEA frontier improvement and portfolio rebalancing: An application of China mutual funds on considering sustainability information disclosure. *European journal of operational research, elsevier*, 269(1), 111–131. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2017.07.010>
- [26] Kerstens, K., Mounir, A., & de Woestyne, I. (2011). Non-parametric frontier estimates of mutual fund performance using C-and L-moments: some specification tests. *Journal of banking & finance*, 35(5), 1190–1201. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2010.09.030>
- [27] Lamb, J. D., & Tee, K. H. (2012). Data envelopment analysis models of investment funds. *European journal of operational research*, 216(3), 687–696. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2011.08.019>
- [28] Michaud, R. O. (1989). The Markowitz optimization enigma: is 'optimized' optimal? *Financial analysts journal*, 45(1), 31–42. <https://doi.org/10.2469/faj.v45.n1.31>
- [29] DeMiguel, V., Garlappi, L., & Uppal, R. (2009). Optimal versus naive diversification: How inefficient is the 1/N portfolio strategy? *The review of financial studies*, 22(5), 1915–1953. <https://doi.org/10.1093/rfs/hhm075>
- [30] Tu, J., & Zhou, G. (2011). Markowitz meets Talmud: A combination of sophisticated and naive diversification strategies. *Journal of financial economics*, 99(1), 204–215. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2010.08.013>
- [31] Beale, E. M. L., & Forrest, J. J. H. (1976). Global optimization using special ordered sets. *Mathematical programming*, 10, 52–69. <https://doi.org/10.1007/BF01580653>